

CHARACTERISTICS OF THE MULTINATIONAL COMPANIES FROM THE POSITION OF ACCOUNTING

Diana Dimitrova Petrova

University of National and World Economy - Sofia, Bulgaria, petrova.dd@abv.bg

Abstract: The key role of multinational companies in today's dynamic processes of globalization of the world economy is undeniable. In the modern world they are the major mover of international transfers of goods, services, capital, technology and human resources, and of the convergence between the economies of individual countries. As the key actors of the modern world economic system, these companies develop large-scale integrated production systems and achieve efficient allocation and use of resources in the global space. Their global strategies have the significance of major factors determining investment, trade and technology flows and geographic location for the development of diverse economic activities globally.

The main goal of the author in the development of the article is to derive a model of multinational companies from the position of accounting based on the examination of their economic essence, characteristic features, their role and importance in the modern world economy. To realize this goal, several specific tasks are defined:

- to argue the role and importance of multinational companies in forming the structure and functioning of the modern world economy;
- to clarify the economic nature of the multinational company and to highlight its characteristic features;
- to present basic theories about the stages and trends in the development of multinational companies;
- to present a model of the multinational company for its characterization from the point of view of accounting, consistent with its specific economic essence and its inherent distinctive characteristics;
- to systematize the key accounting aspects of multinational companies and the main problem areas in the creation of accounting information for their activities.

In order to achieve depth in the study of accounting issues, the article applies an interdisciplinary approach. Through it, an integrated use of knowledge from different scientific fields is ensured and theoretical statements from the field of accounting science are considered in combination with theoretical knowledge from other scientific fields, including international economics, international economic relations, international management and international marketing. The historical approach and the systematic approach, as well as the methods of observation, comparative analysis, induction and deduction, are also used in carrying out the research.

In order to successfully develop their diverse activities in modern conditions, multinational companies must have a well-founded, flexible management strategy for long-term development and have the ability to adapt to diverse economic, political and social conditions and regulatory regimes in different countries.

Keywords: multinational companies, accounting, accounting information, accounting system.

ХАРАКТЕРИСТИКА НА МНОГОНАЦИОНАЛНИТЕ КОМПАНИИ ОТ ПОЗИЦИЯТА НА СЧЕТОВОДСТВОТО

Диана Димитрова Петрова

Университет за национално и световно стопанство - София, България, petrova.dd@abv.bg

Резюме: Ключовата роля на многонационалните компании в днешните динамични процеси на глобализиране на световното стопанство е неоспорима. В съвременния свят те са основен двигател на интернационалните трансфери на стоки, услуги, капитали, технологии и човешки ресурси и на все по-голямото сближаване между икономиките на отделните държави. В качеството им на ключови участници в съвременната световна икономическа система, тези компании развиват огромни по мащаб интегрирани производствени системи и постигат ефективно разпределение и използване на ресурсите в глобалното пространство. Техните глобални стратегии имат значимостта на основни фактори, определящи инвестиционните, търговските и технологичните потоци и географското местоположение за развиването на разнообразни икономически дейности в глобален план.

Главната цел на автора при разработването на статията е да се изведе модел на многонационалните компании от позицията на счетоводството на основата на разглеждането на тяхната икономическа същност, характерните особености, ролята и значението им в съвременното световно стопанство. За реализиране на тази цел се дефинират няколко конкретни задачи:

- да се аргументират ролята и значението на многонационалните компании за формиране на структурата и за функционирането на съвременната световна икономика;
- да се изясни икономическата природа на многонационалната компания и да се открият характерните ѝ особености;
- да се представят основни теории за етапите и тенденциите в развитието на многонационалните компании;
- да се представи модел на многонационалната компания за характеризирането ѝ от гледна точка на счетоводството, съобразен със специфичната ѝ икономическа същност и присъщите ѝ отличителни характеристики;
- да се систематизират ключовите счетоводни аспекти на многонационалните компании и основните проблемни области при създаването на счетоводна информация за осъществяваните от тях дейности.

С оглед постигане на задълбоченост при изследването на счетоводната проблематика в статията се прилага междудисциплинарен подход. Чрез него се осигурява интегрирано използване на познания от различни научни направления и теоретичните постановки от областта на счетоводната наука се разглеждат в съчетание с теоретични знания от други научни области, в това число международен икономикс, международни икономически отношения, международен мениджмънт и международен маркетинг. При осъществяване на изследването се използват също историческият подход и системният подход, както и методите наблюдение, сравнителен анализ, индукция и дедукция.

За да развият успешно разнообразните си дейности в съвременните условия, многонационалните компании трябва да разполагат с добре обоснована, гъвкава управленска стратегия за дългосрочно развитие и да притежават способност за адаптиране към разнообразни икономически, политически и социални условия и регулаторни режими в различни страни.

Ключови думи: многонационални компании, счетоводство, счетоводна информация, счетоводна система.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Ключовата роля на многонационалните компании в днешните динамични процеси на глобализиране на световното стопанство е неоспорима. В съвременния свят те са основен двигател на интернационалните трансфери на стоки, услуги, капитали, технологии и човешки ресурси и на сближаването между икономиките на отделните държави. В качеството им на ключови участници в съвременната световна икономическа система, тези компании развиват огромни по мащаб интегрирани производствени системи и постигат ефективно разпределение и използване на ресурсите в глобалното пространство. Техните глобални стратегии имат значимостта на основни фактори, определящи инвестиционните, търговските и технологичните потоци и географското местоположение за развиването на разнообразни икономически дейности в глобален план. Все по-съществено е влиянието, което многонационалните компании оказват върху структурата и функционирането на глобалната икономика, както и върху икономическото, политическото и социалното благосъстояние на отделните страни по света. В съвременните условия те придобиват все по-голямо значение за преодоляване на множество икономически проблеми на редица слабо развити в пазарно отношение държави и са важни източници на преки чуждестранни инвестиции и технологични нововъведения.

2. ОСНОВНА ЦЕЛ, ЗАДАЧИ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Главната цел на автора при разработването на статията е да се изведе модел на многонационалните компании от позицията на счетоводството на основата на разглеждането на тяхната икономическа същност, характерните особености, ролята и значението им в съвременното световно стопанство. За реализиране на тази цел се дефинират няколко конкретни задачи:

- да се аргументират ролята и значението на многонационалните компании за формиране на структурата и за функционирането на съвременната световна икономика;
- да се изясни икономическата природа на многонационалната компания и да се открият характерните ѝ особености;
- да се представят основни теории за етапите и тенденциите в развитието на многонационалните компании;
- да се представи модел на многонационалната компания за характеризирането ѝ от гледна точка на счетоводството, съобразен със специфичната ѝ икономическа същност и присъщите ѝ отличителни характеристики;
- да се систематизират ключовите счетоводни аспекти на многонационалните компании и основните проблемни области при създаването на счетоводна информация за осъществяваните от тях дейности.

С оглед постигане на задълбоченост при изследването на счетоводната проблематика в статията се прилага междудисциплинарен подход. Чрез него се осигурява интегрирано използване на познания от различни

научни направления и теоретичните постановки от областта на счетоводната наука се разглеждат в съчетание с теоретични знания от други научни области, в това число международен икономикс, международни икономически отношения, международен мениджмънт и международен маркетинг. При осъществяване на изследването се използват също историческият подход и системният подход, както и методите наблюдение, сравнителен анализ, индукция и дедукция.

3. ИКОНОМИЧЕСКА СЪЩНОСТ, ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ И ОСНОВНИ ТЕОРИИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА МНОГОНАЦИОНАЛНИТЕ КОМПАНИИ

За назоваването на многонационалните компании често се употребяват и други сходни понятия, като например транснационални и мултинационални компании. В световната теория не съществува единно схващане относно определянето на съдържанието на понятията „транснационални компании” и „мултинационални компании”, както и единен подход при теоретичното интерпретиране на тяхната икономическа природа. Въз основа на изследване и съпоставяне на множество виждания на различни автори, В. Маринов откроява два крайни подхода по отношение на критериите при дефинирането на транснационалните компании (Маринов, В., 2006, с.188). Единият подход е разширителен и в съответствие с него към този вид компании трябва да бъдат отнасяни всички компании, които имат поне едно задгранично поделение. Според другия подход – стеснен, към групата на транснационалните компании трябва да бъдат причислявани само най-крупни компании със значителен размер и относителен дял на задграничната им дейност, които реално са в състояние да оказват по-съществено въздействие върху икономическото и политическото развитие в международен мащаб, върху процесите на интернационализация на производството и стопанския живот въобще. Различията в интерпретацията на транснационалните компании се пораждат преди всичко от отсъствието на достатъчно ясни критерии, свързани с тяхното обособяване. Един от опитите за преодоляване на проблема, свързан с различното интерпретиране на тези компании е формулирането на основните им белези в разработения от Организацията на обединените нации „Кодекс за поведение на транснационалните компании”. Те могат да бъдат представени както следва: „първо, наличие на дъщерни компании в две или повече страни (независимо от юридическата форма или сферата на дейност на тези компании); второ, съществуване на система за вземане на решения, определяща съгласуваната политика и общата стратегия; трето, наличие на връзки между отделните компании чрез отношенията на собственост или по друг път, вследствие на което всяка от тях оказва значително влияние върху дейността на другите, споделя с тях отговорността и възможността за достъп до знания и ресурси” (UN,1983, р.113, цитирано по Маринов, В., 2006, с.188). В съответствие с представените основни белези могат да бъдат открити следните по-важни характерни особености на транснационалната компания:

„- интернационализиране на дейността чрез създаване на задгранични подразделения – дъщерни предприятия, разположени в различни части на света;
- осигуряване на система за управление, характеризираща се с определена йерархичност и позволяваща разработване на обща стратегия и съгласувана политика на компанията;
- съществуване на разнообразни връзки и взаимоотношения между отделните структурни звена в рамките на транснационалната компания, които правят възможно функционирането ѝ като единно цяло” (Петрова, Д., 2018, с.221).

Транснационалните компании могат да бъдат дефинирани като „крупни капиталови формации, разполагащи с мрежа от задгранични подразделения и функциониращи като единни производствено-технологични, научно-технически, финансови, пласментни и т.н. комплекси” (Маринов, В., 2004, с. 189). Характерно за такава компания е, че “принадлежи към определена страна, но сферата на дейността ѝ (производствена, търговска, финансова и т.н.) се разпростира в няколко (поне две) страни” (Миркович, К., 2000, с. 828). Същевременно определянето на съвременните транснационални компании като американски, японски, английски и т.н. не бива да подвежда, тъй като в действителност техният капитал е многонационален. Това е така, понеже „акциите на базовата компания, както и тези на задграничните подразделения са обект на покупко-продажба на фондовите пазари на голям брой страни” (Маринов, В., 2006, с.189). Затова при националното идентифициране на транснационалните компании следва се има предвид предимно техния национален статут и националната принадлежност на капитала, чрез който се реализира контрола над общата международна структура на компанията. За разлика от транснационалните, при мултинационалните компании “базовите компании се контролират от капитала на две или повече страни” (Маринов, В., 2006, с.190). Според К. Миркович, специфично за мултинационалните компании е, че са “международни както по общия си капитал и контрол (те принадлежат на финансови групировки от няколко страни), така и по дейността си” (Миркович, К., 2000, с.829). Докато мултинационалните компании обикновено възникват

чрез сливане на един национален капитал с друг, транснационалните възникват най-вече чрез разкриване от страна на компанията майка от дадена държава на чуждестранни подразделения в други държави.

Характерно за многонационалните компании е, че разрастването им зад граница се осъществява предимно чрез преки чуждестранни инвестиции, чиято основна цел е осигуряване на постоянни позиции в чужди икономики чрез контрол върху производствени, маркетингови и други дейности. В икономическата литература липсва общоприета теория за обяснение на преките чуждестранни инвестиции, поведението и развитието на компаниите с транснационална дейност. В исторически план в международен мащаб са провеждани редица научни изследвания, занимаващи се с интерпретирането на различните етапи в еволюцията на транснационалните компании. Сред тях особено значими са теоретичните разработки на учените от направлението на т.нар. „бизнес икономисти“ (Гилпин, Р., 2003, с.346.) Един от първите ценни приноси в тази област е теорията за производствения цикъл на Р. Върнън, която допринася за разбирането на чуждестранната експанзия на американските компании през 60-те години на XX век. Съгласно тази теория, изложена в книгата “Застрашеният суверенитет” (Vernon, R., 1971), преките чуждестранни инвестиции са главно инструмент, използван от компаниите за предотвратяване на чуждестранната конкуренция и поддържане на техните монополни позиции. През 70-те години на миналия век тя вече се оказва недостатъчна за обясняване на мощната чуждестранна експанзия на японските, европейските и други компании. По-късно важна крачка в развитието на изследванията за компаниите с транснационален характер се отбелязва с разработването на еклектичната теория, свързвана предимно с Дж. Дънинг и школата “Рийдинг” (Dunning, J., 1988). В нея се обосновава ролята на технологиите като фактор за развитието на този вид компании. Изтъква се, че революционният напредък в комуникациите и транспорта дава възможност компаниите да организират и управляват производствени системи в глобален мащаб и че технологичните нововъведения позволяват значително намаляване на разходите по транснационализацията. Според тази теория огромният икономически успех на транснационалните компании се дължи на техните специфични характеристики, които им осигуряват важни предимства в сравнение с компаниите, функциониращи само в границите на едно национално стопанство. Съществена значимост за съвременното интерпретиране на икономическата природа и поведението на транснационалните компании имат резултатите от научните изследвания на американския икономист М. Портър. В книгата си “Конкуrentното предимство на нациите” (Porter, M., 1990) и в други свои научни трудове той поставя акцент върху ролята на стратегическото управление. Според него стратегията на компанията определя нейната структура и мястото на икономическите ѝ дейности в световното стопанство. В теорията си за стратегическото управление той следва концепцията на еклектичната теория за присъщите предимства на транснационалните компании, като счита, че най-голямото им предимство е осигуряването на достъп до широк спектър от възможни стратегии. Те, за разлика от компаниите, действащи само в рамките на една национална икономика, могат да развият разнообразните си дейности като избират най-подходящото, осигуряващо най-висока ефективност местоположение за всяка отделна дейност в световен мащаб. Основната идея на подхода на Портър е „да се анализират индустрии задълбочено, така че новото бизнес начинание да се разположи оптимално спрямо неговите конкуренти и така да се спечели конкурентно предимство” (Гасман, О., Франкенбергер, К., Шудури, М., 2021, с.13).

Изграждането на структурата на многонационалните компании може да се основава върху принципите на вертикална, хоризонтална или конгломератна (смесена) интеграция. За вертикалната интеграция е характерно, че чуждестранните подразделения произвеждат междинни продукти, доставят суровини, части и други детайли, които са предназначени за използване за създаването на крайните продукти на компанията. Тя се прилага, за да се реализират изгоди от международната специализация и икономии от мащабите на производството. При хоризонталната интеграция компанията майка и задграничните ѝ подразделения произвеждат едни и същи продукти и не съществува технологична обвързаност между тях. Чрез този вид интеграция се цели използване на единни високопроизводителни технологии, научно-технически постижения, преодоляване на чуждестранни митнически и други ограничения, затрудняващи експортната дейност на компанията майка. При конгломератната (смесена) интеграция, отделните съставни структурни звена на многонационалната компания работят в разнообразни отрасли и действат на несвързани помежду им пазари.

Характерната за многонационалните компании пространствена форма на организация, наричана в икономическата литература диверсифицирана, дислоцирана, мултидивизионна и др., дава възможност за много широк териториален обхват и оптимално разпределяне на дейностите между голям брой структурни звена в глобален план.

4. ИЗВЕЖДАНЕ НА МОДЕЛ НА МНОГОНАЦИОНАЛНИТЕ КОМПАНИИ ОТ ПОЗИЦИЯТА НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СИСТЕМАТИЗИРАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ СЧЕТОВОДНИ АСПЕКТИ НА ДЕЙНОСТТА ИМ

Въз основа на всичко изложено дотук, за целите на настоящото изследване можем да приемем, че многонационалната компания е сложен, интегриран, йерархично структуриран комплекс, състоящ се от координиращо цялостната интернационална дейност централно управление – компания майка, и разкрити в различни държави чуждестранни подразделения – дъщерни дружества. На базата на този модел, от позицията на счетоводството многонационалната компания може да се характеризира като консолидирана отчитаща се група, включваща компания майка, работеща в дадена страна, и самостоятелни задгранични дъщерни дружества, функциониращи в други страни по света. Посредством системния подход, тази компания може да се разгледа като система, „в рамките на която протичат множество разнообразни производствени, технологични, търговски, организационно-управленски, информационни и други връзки и се извършват разнообразни операции” (Петрова, Д., 2020, с.238). Системният подход може да се приложи и при разглеждането на организацията на протичащите в компанията счетоводно-информационни процеси. При изследването на счетоводно-информационната система на многонационалната компания, като отправна точка ще използваме постановката, че “счетоводната информационна система е сложна съвкупност от подсистеми и елементи, всяка и всеки от които имат своята относителна самостоятелност и определеност като неделима част от едно цяло” (Динев, М., 2000, с.24). Това ни дава основание да приемем счетоводно-информационната система на многонационалната компания като „единно цяло, чиито неделими съставни части са счетоводните системи на предприятието майка и на поделенията, работещи в отделните държави по света” (Петрова, Д., 2020, с.238-239). Прилагането на такъв модел за изследване на многонационалната компания от гледна точка на счетоводството позволява да се представят в систематизиран вид ключовите й счетоводни аспекти и да се изведат на преден план главните проблемни области при счетоводното отразяване на дейността й.

Като се изхожда от уникалната икономическа същност на многонационалните компании, типичните им характерни черти, спецификата и тенденциите в развитието им, както и прилаганите подходи за реализиране на международните им дейности, могат да се определят няколко главни проблемни области, свързани със създаването и използването на счетоводна информация за тяхната дейност.

- Проблемни въпроси на построяването на счетоводно-информационната система на компанията и организирането на движението на счетоводно-информационните потоци в рамките на нейната комплексна, интегрирана, йерархична, интернационално разсредоточена организационно-управленска структура.

Изграждането на структурата и функционирането на счетоводно-информационните системи на компанията майка и на дъщерните чуждестранни дружества трябва да съответстват във възможно най-висока степен на специфичните информационни изисквания и нужди на съвременния международен мениджмънт и маркетинг. Осигуряването на гъвкавост на счетоводно-информационната система и ефективност на процесите на предоставяне на подходяща и достатъчна счетоводна информация на различните структурни равнища за вземане на решения в компанията е ключова предпоставка за успешното осъществяване на единната глобална стратегия, на общите цели и задачи, на съгласуваната политика, за постигане на глобална интеграция и оптимизация, и същевременно на локална гъвкавост при управлението на дейностите в условията на разнообразна обкръжаваща среда в отделните страни. Редица специфични счетоводни проблеми пораждаат особеностите на процесите на планирането, контролирането и анализирането на дейностите на съставните чуждестранни подразделения и на общата глобална дейност на компанията. До все по-високи изисквания към отчетността на извършваните операции води прилагането на основните компоненти на съвременния Маркетинг 5.0 – базиран на данни маркетинг и гъвкав маркетинг. Базираният на данни маркетинг се определя като „процес по събиране и анализ на огромно количество данни от различни вътрешни и външни източници, както и изграждането на екосистеми с данни за стимулиране и оптимизация на маркетинговите решения” (Котлър, Ф., Картаджая, Х., Сетиауан, И., 2022, с. 29). Гъвкавият маркетинг представлява „използване на децентрализирани, многофункционални екипи, които планират, разработват, усъвършенстват и валидират продукти и маркетингови кампании в кратки срокове” (Котлър, Ф., Картаджая, Х., Сетиауан, И., 2022, с. 29).

- Проблеми, свързани с изготвянето и представянето на консолидирани финансови отчети в системата на многонационалните корпоративни структури и с прилаганите консолидационни процедури. Консолидираният финансов отчет „представя имущественото и финансовото състояние, отчетения финансов резултат, промените в паричните потоци и в собствения капитал на предприятията, включени в консолидирането, все едно че те са едно предприятие” (Закон за счетоводството, 2023, Допълнителни разпоредби, §1, т.7).

• Проблеми при счетоводното отразяване на ефекти от промяна на валутни курсове при осъществяването на дейностите на компанията.

Важността на тази проблемна област произтича от факта, че при счетоводното отчитане на дейностите и съставянето на финансовите отчети на подразделенията на многонационалната компания се налага използване на разнообразни валути, тъй като те са разположени в различни държави. В обхвата на тази основна проблемна област се включват три ключови аспекта:

- текущо счетоводно отразяване на валутните сделки и последващо оценяване на позициите, деноминирани в чуждестранна валута;

- превалутниране на финансовите отчети на задграничните подразделения на компанията за консолидацията;

- отразяване на влиянието на промяната във валутните курсове за целите на управленските процеси в компанията.

• Проблеми, отнасящи се до счетоводното представяне на дейностите на многонационалните компании по оперативни сегменти и оповестяване на сегментна информация.

Значимостта на тези проблеми се обуславя от високата степен на диверсифициране на многонационалните компании и едновременното им опериране в различни бизнес сфери и в различни географски територии.

• Счетоводни проблеми при прилагането на международните трансферни цени в дейностите на многонационалните компании.

Специфичните проблеми в тази насока възникват в резултат на осъществяваните вътрешногрупови търговски операции между чуждестранните дъщерни дружества, както и между тях и компанията майка. Трансферното ценообразуване „поражда редица проблеми и предизвикателства пред компаниите, извършващи трансферни операции и пред данъчните администрации на страните, в които оперират” (Petrova, D., 2021, с. 94). Ключовите счетоводни аспекти на международното трансферно ценообразуване в многонационалните компании са:

- във връзка с осигуряването на информация за съставянето на финансовите отчети за външни потребители;

- в контекста на международния мениджмънт на компанията и прилаганите управленски стратегии за международно трансферно ценообразуване.

• Проблеми, касаещи оповестяването на финансова информация за взаимоотношенията и сделките със свързани лица в многонационалните компании.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За да развият успешно разнообразните си дейности в съвременните условия, многонационалните компании трябва да разполагат с добре обоснована, гъвкава управленска стратегия за дългосрочно развитие и да притежават способност за адаптиране към разнообразни икономически, политически и социални условия и регулаторни режими в различни страни. Сред главните цели на този вид компании са нарастването на продажбите и печалбите чрез използване на благоприятни организационни, валутни, данъчни, технологични, транспортни и други условия в световен аспект и оптимизиране на резултатите от дейността на глобална основа. Това от своя страна изисква прилагане на ефективна и гъвкава организация на счетоводно-информационната система на компанията и непрестанно усъвършенстване на управлението на процесите на създаване и използване на счетоводна информация за целите на вземане на обосновани управленски решения.

БИБЛИОГРАФИЯ

Гилпин, Р. (2003). Глобална политикономия. София, издателство „Дамян Яков”, с.346

Гасман, О., Франкенбергер, К., Шудури, М. (2021). Навигатор за бизнес модели. Стратегиите зад най-успешните компании. София, Издателство „Алекс Софт”, с.13

Динев, М. (2000). Обща теория на счетоводството. София, издателство „Тракия М”, с.24

Закон за счетоводството. (2023), последни изм. и доп. ДВ. бр. 105 от 19.12.2023 г. Наличен в:

<https://lex.bg/laws/ldoc/2136697598> /последен достъп: 25.01.2024 г./

Котлър, Ф., Картаджая, Х., Сетиауан, И. (2022). Маркетинг 5.0 за технологиите и хората. София, Издателство „Локус пбблишинг”, с.29

Маринов, В. (2006). Международни икономически отношения: теория, система, политика. София, УИ „Стопанство”, с.188,189,190

Маринов, В. (2004). Международно разделение на труда. София, УИ „Стопанство”, с.189

Миркович, К. (2000). Международна икономика. София, издателство „Тракия М”, с.828,829

Петрова, Д. (2018). Организация на счетоводните информационни процеси при управлението на транснационална дейност в съвременните условия – специфични изисквания и проблеми, *Годишник*

- на Института на дипломираните експерт счетоводители 2018 г., София, с.221
- Петрова, Д. (2020). Ключови счетоводно-информационни проблеми при управлението на задгранични дейности в съвременните условия на глобализация, *Сборник с доклади „Приносите на счетоводството в икономическата наука*. София, с. 238,239
- Dunning, J. (1988). *Explaining International Production*. London, Unwin Human
- Petrova, D. (2021). Application of New Requirements for Standardized Transfer Pricing Documentation in the Republic of Bulgaria - Advantages and Benefits for Tax Authorities and Taxpayers, *Knowledge – International Journal*, ИКМ - Skopje, Vol. 47.1, p.94
- Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York, Free Press
- UN (1983). *Transnational Corporations in World Development, Third Survey*. New York, p.113,
- Vernon, R. (1971). *Sovereignty at Bay*. New York, Basic Books